

razmere doma tako zožile, da so mu postale pretesne. Danes živi v Parizu, sodeluje pri tamkajšnji poljski reviji »Kultura«, objavlja pesniške zbirke, prozo in eseje in slovi kot razgledan esejist in globok pesnik. Njegova poezija je še izpred vojne, ko je začel v Vilnu objavljati prve verze, polna občutja tragičnosti stoletja.

Tadeusz Różewicz (rojen leta 1921), kot človek skromen in najrajši odmaknjen od literarnega hrupa, je najvidnejši predstavnik pesniškega rodu, ki je nastopil po drugi svetovni vojni. Njegova lirika — vsaj tista iz prvih zbirk — je pretresljiva obtožba strahot vojne, ki jo je moralno silno občutljivi pesnik sam doživel v vsej njeni brutalnosti. Še danes se Różewicz pogosto vrača k tem temam. Oblikovno je sicer izšel iz medvojne poljske avantgarde, vendar mu je bila njena zapuščina samo začetna opora; Różewicz je našel svoj lastni pesniški jezik, ki je skop, skoraj brez metafor in na videz prozaičen, a vendar sugestiven kot govorica malokaterega sodobnega pesnika. Prevedli so ga že v več jezikov.

Lojze Krakar

GLOSE IN KOMENTARJI

ZLODEJ NA STENI

Tudi v glosah in člankih, ki so sicer bili spočeti z dobro namero, večkrat prebiramo razne misli, ob katerih se je prav za trenutek pomuditi, saj takšne, kakršne so, vnašajo marsikdaj v naše kulturno življenje cenena ali vsaj dvomljiva gesla. Nedavno je (Igor?) Torkar v glosi *Pozdrav humorju in satiri* (TT, 22. februarja 1961) zapisal v prvem odstavku tole: »Naj povem kar pri priliki: ne gre mi za ocenjevanje »Časopisnih stihov«. Niti za »neljubo profesorsko poučevanje«, kot pravi v svojih Pojasnilih Menart, niti za hvajljenje, niti za »krvavo razčtetverjenje«. To poslednje s sumljivimi užitki z užitkom »opravlja« na Slovenskem posebna zvrst literata, ki mu pravimo kritik. Torej: kar je kritikovega, kritiku!«

Torej hudič je znova naslikan na steno. Ubogi slovenski literat, ki ga tak monstrum zagrabi s svojimi kleščami in ga potem neusmiljeno počasi in blodno uživajoč razčtetveri zgolj zato, da bi potešil svojo slo po krvi. Pravzaprav pa je ta zgodba o razčtetverjenju zelo stara in že v Stritarjevih časih je beseda kritika budila neprijetne asociacije na kri, krivico, kriminal. Novo je tedaj le ponavljanje te zaprašene zgodbe, pri čemer velja dodati, da je vsaka nova inačica povesti o grdi kritiki neprimerno bolj dolgočasna, kot pa je bila prejšnja. Nekaj pa je le čudnega v tem ponavljajočem se motivu. Krvavo razčtetverjeni pisec tudi potem, ko je bil nad njim izvršen kritični ritual, mirno živi dalje, pesnikuje, pisateljuje, se vozi, predava in objavlja svoja nova dela, ki pa so največkrat na isti kvalitetni ravni kot poprejšnja, kar je seveda dokaz, da »krivična ocena« le ni prisilila njegove muze k molku.

Je že tako na Slovenskem, da je kritika kot določena in posebna literarna zvrst na zelo slabem glasu. Nekaj morda po svoji lastni krivdi in nekaj zaradi nejasnih in površnih predstav o vlogi in namenu literarne kritike. Toda v odklanjanju kritike nasploh, in sem spada tudi Torkarjevo mnenje, se

izraža le globoko ukoreninjeno prepričanje o kritiki kot nepotrebem zlu v literarnem življenju. Prav to pa je tisto, kar zastira poglede in poraja vzdušje majhnosti, nerodovitnosti in marsikdaj tudi nenačelnosti. Neredko slišimo glasove, ki obtožujejo kritiko odgovornosti, da sodobni ustvarjalec ne uživa tistega priznanja za svoje delo, ki mu po njegovi lastni sodbi pripada. Dvojboji med ustvarjalci in kritiki, ki potekajo v obliki polemičnih spisov, epigramov in kdaj pa kdaj celo v obliki neliterarnih spopadov, niso redki in zato jih spremljamo s primerno pozornostjo, saj v njih po pravici vidimo zanesljivo diagnozo stanja, v katerem se nahajamo. Seveda pa pri tem nihče ni tako nerazsoden, da se ne bi pro foro externo poklonil znamenitemu Levstikovemu geslu, a pri tem ne pozabil dodati pro foro interno, da ne prizna tiste kritike, ki se ukvarja z njegovim delom, zakaj taka kritika je a priori krivična, nepravična in žaljiva in zato tudi pomeni kršenje Levstikove zapovedi. Torej: Bog živi le tisto kritiko, ki se ukvarja z drugimi, ne pa z menoj!

Toda bodimo mirni, zakaj nobena kritika še doslej ni uničila umetnikovega dejanja in ne preglasila umetnikove izpovedi. To menda že vsakdo ve in je zato vsesplošni krik in vik proti kritiki nekoliko sumljiv in nečeden. Namesto da se pavšalno napada kritika in omalovažuje njena vloga v literaturi, bi bilo vsekakor bolj smotrno zastaviti pero v boju proti negativnim pojavom, ki jih opazujemo v naši sodobni kritiki. Problem, o katerem velja razmišljati, je vsekakor jasen: v ospredju naše pozornosti mora biti obramba umetniškega dela pred slabo in površno kritiko, a tudi obramba kritike in njenih pravic, da v soglasju z estetskimi načeli presoja literarno aktivnost svojega časa. To pa vsekakor ni zlodejevo dejanje, marveč naraven izraz načel, ki morajo vladati v svetu literature in umetnosti. Stari mojstri so bili v izrekanju sodb o kritiki in literaturi bolj preudarni in modri, kot pa je naš čas. Odprimo Gil Blasa in našli bomo tole misel: »Torej sem zvečer krenil v gledališče. V dvorani je bilo že nič koliko ljudi; slišal sem, kako so okoli mene sodili komedijo, preden se je začela predstava; vsakdo je imel kaj povedati o njej, eni zanjo, drugi proti njej. Kaj takega pa še nikoli! je rekel nekdo na moji desni. Kakšen zmazek! je priletelo z leve. Res: če je že dosti slabih piscev, mirno priznajmo, da je slabih kritikov še več; in če pomislim, koliko nevéčnosti morajo pogoltniti dramatik, se mi čudno zdi, da se sploh še najde kateri med njimi, ki je tako pogumen, da kljubuje nevednosti množice in zlobnemu ogovarjanju polovičnih učenjakov, ki velikokrat pokvarijo sodbo občinstva.«

Toda resnico o polovičnih učenjakih (teh je tudi na Slovenskem precej) je Lesage dopolnil z malce hudomušnim spoznanjem, ki mora zanimati vsakega bojevnika proti kritiki: »Kako nori so dramatik, če si kaj domišljajo na svoje delo, kadar uspejo! Naj povzroči še tak hrup, ko je prvič uprizorjeno, v tisku se redko obdrži; postavi ga na oder čez dvajset let — živ krst se ne bo zmenil zanj!«

Ali ni oboje vredno premisleka, tisto o slabi kritiki in tisto o slabi literaturi?

nh